

ČERVEN 2020

OBSAH

- O čem se psalo v červnu 2020
- Jedna velikost nesedí všem: Díl 6.
- Výročí: Díl 12.
- K přečtení
- Ke zhlédnutí
- Aktuality

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

červen byl pro náš tým velice bohatý na mediální kauzy. Na sklonku měsíce jsme prostřednictvím našich sociálních sítí upozornili na přítomnost [homofobního popisku](#) u jedné rostliny v premisách Botanické zahrady Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Popisek vyvolal u široké veřejnosti velký odpor, díky kterému byl následně z tamní půdy odstraněn. Podobného výsledku se nám podařilo dosáhnout i v případě [sexistického příspěvku](#) Pražské integrované dopravy. Ta se sice za své počínání na sociálních sítích neomluvila, ale příspěvek ze své stránky po vlně nesouhlasných reakcí odstranila.

Těmto událostem předcházela kauza jiného rázu, a to ve věci eseje profesora Tomáše Hudlického. NKC na začátku června upozornilo na to, že Hudlický ve své esejí, jež byla po zveřejnění z prestižního časopisu *Angewandte Chemie* smazána, odsuzuje snahy o vyšší rozmanitost ve vědě jako přímý konflikt s myšlenkou meritokracie. Spíše než diskusi o tom, zda jsou ve vědě opravdu upřednostňovány ženy a minority, jak Hudlický tvrdí, se ale v Česku v návaznosti na odstranění eseje začalo diskutovat o svobodě slova. Meritum věci – nepodložená tvrzení proti diverzitě a stav diskriminace v české vědě – tak zůstává bez odezvy. S naší snahou tuto skutečnost změnit se můžete seznámit na dalších řádcích.

Podnětné čtení a příjemně strávené léto vám za tým NKC – gender a věda přeje Kristýna Veitová

Odborný časopis se omluvil za esej kritizující snahy o větší rozmanitost ve vědě

Dne 5. 6. byla v časopise *Angewandte Chemie* publikována esej profesora Tomáše Hudlického z kanadské Brock University, jež reflektovala faktory, které dnes ovlivňují vývoj oboru organické syntézy. Jedním z diskutovaných faktorů byla i rozmanitost pracovních týmů, přičemž Hudlický v eseji tvrdí, že snahy o větší rozmanitost ve vědě upřednostňují určité skupiny lidí (žen a etnických menšin) na úkor meritokracie. Tato tvrzení v akademických kruzích vyvolala kritickou vlnu, která vedla k odstranění eseje z časopisu, suspendování dvou editorů, kteří měli esej na starost, i rezignaci několika členů poradního sboru *Angewandte Chemie*. NKC o této události přineslo zprávu, která vyvolala silné reakce, jež volají po tom, že by se o Hudlického tvrzeních měla vést diskuse. „Je velká škoda, že kvůli tomu, že časopis *Angewandte Chemie* článek stáhnul, se v ČR vede diskuse o tomto faktu, i když ho nikdo neobhájí, místo toho, aby se diskutovalo o tom, zda existuje nějaký důkaz pro to, že jsou ženy a minority v akademickém prostředí upřednostňovány, a jak se to má s diskriminací v českém akademickém prostředí,“ říká Marcela Linková. „Místo toho české akademické špičky do krve hájí svobodu slova, kterou Hudlickému nikdo nechce upírat,“ dodává. Z našeho pohledu tak jde o typický úhyb stranou, jak se vyhnout diskusi, které české akademické prostředí potřebuje jako sůl, ale nechce se mu do ní. O celém postoji NKC se dočtete v [komentáři](#) Marcely Linkové. Další informace poskytuje Deník N a úvodník na toto téma chystá i [časopis Vesmír](#).

Jen pro ženy: Nizozemská univerzita zavedla nové náborové pravidlo

To, že ženy jsou ve STEM oborech nedostatečně zastoupeny, je známým problémem. Statistiky Evropské komise odhadují, že ženy tvoří 48 % vysokoškolských absolventů, ale zastávají pouze 24 % vyšších akademických postů, přičemž v oborech STEM tato čísla klesají k 15 %. Stejná situace se týkala i technologické univerzity v Eindhovenu (TUE), kde ženy zastávaly pouze 15 % profesorských pozic. TUE se proto rozhodla pro odvážný krok, který by mohl nedostatečné zastoupení profesorek změnit. Zavázala se najímat na všechny akademické pozice všech úrovní pouze ženy, a to do doby, než dosáhne cíle 30 % profesorek na každém oddělení. Muži mohou být na tato pracovní místa přijati až po uplynutí šesti měsíců od jejich otevření a pouze za předpokladu, že oddělení prokáže, že se o pozici neucházely kvalifikované ženy. Tento odvážný krok k rovnosti si vysloužil nejen respekt, ale i odsouzení, že jde o diskriminaci. Univerzita tak čeká na vyjádření nizozemského Institutu pro lidská práva o porušení náborových zákonů, jejichž potvrzení by znamenalo nutnost změny strategie TUE. Více informací [zde](#).

Britce na Wikipedii chyběly medailonky vědkyň, napsala jich stovky

Internetovou encyklopedii Wikipedia navštěvují každý den miliony lidí, což z ní činí nenahraditelnou platformu svého druhu. Věděli jste ale, že pouze 18 % životopisů v anglickém jazyce je o ženách? Největší online encyklopedie dle fyzičky Jess Wade totiž drtivě uznává úspěchy bílých mužů a opomíná vědce a vědkyně se zdravotním postižením či z komunity LGBTQ. „Kde jsou všechny ty fenomenální vědkyně, které znám?“, divila se Wade a rozhodla se zajistit, aby příspěvky žen a jiných nedostatečně zastoupených komunit nebyly ztraceny. Díky ní se tak můžete seznámit například s [Magdalenou Skipper](#), první ženou, která pracovala jako šéfredaktorka časopisu *Nature*, [Jo](#)

[Dunkley](#), astrofyzičkou a vědkyní na Princetonské univerzitě, a s dalšími téměř 900 dalšími průkopnicemi ve vědě, žurnalistice či architektuře. Rozhovor s bojovnicí proti zneviditelnování žen, jež za svou činnost získala cenu [Diversity Outreach Award](#), ale s podivem i řadu nenávisných reakcí, si můžete přečíst [zde](#) a [zde](#). Neváhejte si také přečíst, o čem Jess Wade mluvila ve své loňské [prezentaci](#) na Britské ambasádě v Praze.

NASA jmenovala první ženu vedoucí pilotovaných letů do vesmíru

Kathy Lueders se v pátek 12. června stala první ženou, kterou NASA jmenovala vedoucí pilotovaných kosmických letů. Lueders bude dohlížet na misi „Lidský průzkum a operace,“ která zahrnuje i program Artemis, jenž má do roku 2024 vyslat na Měsíc dalšího muže a první ženu. Od žen přitom Lueders dle svých slov očekává na poli vesmírných objevů „velké věci“: „Když jsem viděla všechny tweety, snapchaty, instagramy, uvědomila jsem si sílu mého prvenství, a co to pro dívky znamená,“ říká Lueders, jež zároveň upozorňuje na skutečnost, že ženy nejsou jedinou podreprezentovanou skupinou ve vesmírném výzkumu.

JEDNA VELIKOST NESEDÍ VŠEM: DÍL 6.

V minulém díle rubriky Jedna velikost nesedí všem, jež mj. upozorňuje na společenský zvyk shromažďovat data relevantní pro muže, nikoliv pro ženy, jsme se v rámci genderově slepé medicíny zabývali špatným diagnostikováním žen v důsledku nepochopení jejich těl a bolesti. V této epizodě se proto zaměříme na nový fenomén v medicíně, tj. využívání systémů umělé inteligence.

Technologie mění západní medicínu již desítky let. Ať se jednalo o rentgen, elektrokardiogram či magnetickou rezonanci, každá z těchto inovací představovala ve své době diagnostickou revoluci. Revoluční technologií dnešní medicíny, jež má radikální schopnost změnit způsob, jakým praktikujeme a zažíváme zdravotní péči, je umělá inteligence (Artificial Intelligence, AI). Ta je založena na systému komplexních algoritmů, jejichž cílem je navrhnout diagnózu bez přímého lidského přispění. Správně navržený algoritmus může pomoci k rychlejší a zároveň spolehlivější diagnostice. Špatně navržený algoritmus, který je založený např. na zkraslených, předsudečných či neúplných datech, s sebou ale přináší řadu rizik. Jedním z těchto nejzávažnějších je rozšíření stávajících nerovností v důsledku zabudování společenských stereotypů a předsudků do struktury systému AI, jež mohou prohloubit negativní zdravotní důsledky pro ženy či rasové menšiny.

Příkladem prohloubení takovýchto důsledků je např. léčba srdečních onemocnění, která jsou u žen špatně diagnostikována dvakrát častěji než u mužů. Pramení to ze skutečnosti, že ve výzkumu srdečního selhání se obvykle používají muži. Infarkt si proto většina z nás spojuje s akutní bolestí hrudi či paže, tyto symptomy ale mají ve většině případů jen muži. U žen se srdeční záchvaty projevují méně intenzivně a jejich diagnostika je proto těžší, což podporuje i fakt, že samotní lékaři a lékařky si pod infarktem často představí právě mužské symptomy. Pokud tedy algoritmu popíšeme mužské symptomy infarktu jako typické, v diagnostice srdečních příhod u

mužů se zlepšší, zatímco u žen se zhorší a míra špatně diagnostikovaných infarktů u žen tak bude růst.

„Když krmíme strojové učení zkreslenými daty, způsob jeho fungování se zlepšuje zejména v jednom – v předpojatosti. Můžeme tak doslova psát kód, který zdravotní péči pro ženy zhorší.“ Caroline Criado Perez

---

Dalším dokladem toho, jak androcentrické algoritmy AI mohou být, jsou mobilní aplikace na sledování našeho zdraví. Např. rozsáhlá zdravotní aplikace společnosti Apple, HealthKit, pomocí níž šlo sledovat příjem mědi či selenu, neobsahovala funkci pro sledování menstruace. Toto tragikomické zjištění v nás může vzbudit údiv, pokud ale uvážíme, že technologičtí giganti, jako je Google, IBM či Microsoft, zaměstnávají ve svých projektech AI méně než 15 % žen, jeví se toto aplikační pochybení jako nevyhnutelná daň za nedostatečnou rozmanitost. Genderově vyvážené týmy přitom průkazně přicházejí s lepšími inovacemi, které minimalizují vliv společenských předsudků na zdravotní výsledky pacientů a pacientek, a vedou si tak i lépe na trhu. Bohužel procentuální zastoupení žen v tomto odvětví od 90. let stále klesá.

Sexismus ale není jediným předsudkem, který se v systémech AI může objevit. Příkladem je software Optum, jenž američtí poskytovatelé zdravotní péče používají k předpovídání toho, kteří nemocní budou nejvíce potřebovat zvláštní lékařskou péči. Systém funguje na základě bodového hodnocení zdravotního stavu nemocných – čím vyšší skóre, tím vážnější stav, a tedy i nutnost zvláštní zdravotní péče (více speciálních vyšetření či pozornosti od personálu). Podle vědeckého týmu z UC Berkeley, který prošel téměř 50 tisíc záznamů z jedné nejmenované nemocnice, ale software neudílel body rovnocenně, nýbrž upřednostňoval pacienty a pacientky bílé pleti před těmi s pletí tmavou. Zdravotní stav bílých osob Optum totiž hodnotil jako vážnější, takže se jim zvláštní péče dostávalo častěji než osobám tmavé pleti, jejichž zdravotní stav byl ve skutečnosti naprosto stejný. Jedním ze způsobů, kvůli kterým k tomuto rasistickému zkreslení docházelo, bylo hodnocení zdravotního stavu na základě historie nákladů zdravotní péče. Jinými slovy – nemocní s vyššími životními náklady na zdravotní péči byli Optem vnímáni jako nemocnější. Ze socioekonomických důvodů ale pacienti a pacientky tmavé pleti mají historicky nižší náklady na zdravotní péči než bílí pacienti a pacientky se stejným zdravotním stavem. Výsledkem bylo, že algoritmus skóre lidí s tmavou pletí podhodnocoval, zatímco těch s pletí bílou nadhodnocoval.

Nástup umělé inteligence ve zdravotnictví je stejně tak výzvou jako příležitostí. Systémy AI jsou schopny urychlit pokrok v oblasti zdraví zajištěním rovného přístupu a standardů péče pro všechna pohlaví, rasy i etnika, rovněž ale mohou napomáhat ke stigmatizaci, předpojatosti a diskriminaci. Lídři v této oblasti se proto musí soustředit na to, aby nové technologie, jako je umělá inteligence, využívaly velká množství dat k určení okamžiku selhání v diagnostickém procesu, a ne k rozšiřování stávajících nerovností. Vzhledem k tomu, že oblast zdraví žen, jako je menstruace, menopauza či endometrióza, je i v současnosti nedostatečně prozkoumána, znamená lepší diagnostika a léčba žen mimo zkvalitnění zdravotní péče i velké obchodní příležitosti pro společnosti, které se do ženského zdraví rozhodnout investovat.

VÝROČÍ: DÍL 12.

Elizabeth Garrett Anderson: Žena mnohých prvenství (9. 6. 1836 – 17. 12. 1917)

Ženou mnohých prvenství bychom mohli bez nadsázky přezdívat Elizabeth Garrett Anderson, od jejíhož narození 9. června uplynulo 184 let. Garrett Anderson byla první Angličanka, která

se kvalifikovala jako lékařka a chirurgka, první děkanka anglické lékařské fakulty, první žena zvolená do londýnské školské rady, zakladatelka první nemocnice s ženským personálem a v neposlední řadě první starostka v Británii. Její zářnou kariéru mimo úspěchů provázela i řada překážek běžných pro ženy tehdejší doby. Na fakultě zažila ústrky od mužských studentů, kteří si nepřáli její přítomnost, po promoci jako žena nemohla být zaměstnána v žádné nemocnici a po dobu 20 let pozorovala pokusy zabránit ženám v členství v britské lékařské komoře. I kvůli nim byla nejspíše aktivní členkou sufražetského hnutí a bojovnicí za volební právo žen. Na její počest je po ní v Británii pojmenováno několik nemocnic a škol.

Eliška Vozábová: Nejstarší česká lékařka (26. 6. 1874 – 21. 7. 1973)

Označení „nejstarší česká lékařka“ si Eliška Vozábová vysloužila jednak díky vysokému věku, kterého se dožila, a jednak díky ukončení své praxe až ve věku 84 let. Medicínu si žena, od jejíhož narození 26. června uplynulo 146 let, vybrala podle svého vzoru Florence Nightingale, a to navzdory tomu, že v té době v českých zemích ženy lékařskou fakultu studovat nemohly. Eliška Vozábová tak absolvovala až ve svých 30 letech jako teprve šestá lékařka v českých zemích. Po období praxí a stáží se stala vedoucí sérologické laboratoře a zabývala se výzkumem tuberkulózy. V roce 1914 se také jako první žena v Rakousko-Uhersku stala klinickou asistentkou, což mj. umožnil odchod mužů do první světové války, díky čemuž ženy konečně mohly získat uplatnění a respekt. Vozábová se tak postupně stávala známou kapacitou. Během svého života kladla velký důraz na reformy porodnictví a na beztržnost potratů.

Ruth Benedict: Průkopnice antropologie (5. 6. 1887 - 17. 9. 1948)

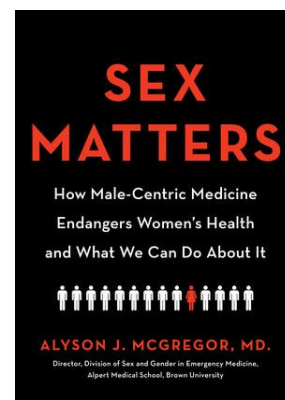
Průkopnice antropologie, přední americká specialista v oboru a populizátorka vědy o lidském druhu pro širokou veřejnost. Tak se do historie zapsala antropoložka Ruth Benedict, jež se narodila 5. června 1887 a v oblasti, jíž muži dominovali až do počátku 20. století, zanechala nesmazatelnou stopu. Nejvíce je známa pro svou teorii modelů kultury a knihu téhož názvu, jež představovala pro antropologii revoluci. Její průkopnictví ale leží i ve skutečnosti, že se stala první americkou profesorkou politických věd a ve 40. letech také aktivní bojovnicí proti rasismu a teoriím o rasové a kulturní nadřazenosti. Ruth Benedict tak dokázala, že ženy mají jedinečné perspektivy rozšiřující svět vědy, a to navzdory ztížené práci v terénu či nedostatečnému ocenění jejich práce.

K PŘEČTENÍ

Na pohlaví záleží: Jak medicína soustředěná na muže ohrožuje zdraví žen a co s tím můžeme dělat

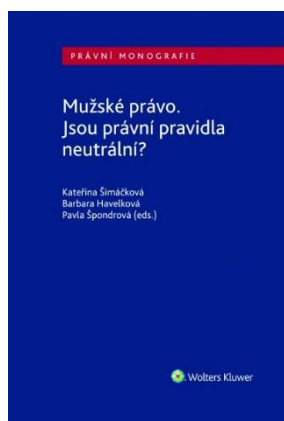
Lékařský model zaměřený na muže je v našich zdravotnických systémech tak zakořeněný, že si mnozí ani neuvědomují, že existuje. V dnešní době lékařského pokroku totiž většina z

nás automaticky předpokládá, že pohlavní a genderové rozdíly jsou v lékařství brány v úvahu – nic však nemůže být dále od pravdy. Mezinárodně uznávaná odbornice na pohlavní a genderové aspekty medicíny a vedoucí studijního programu „Sex and Gender Emergency Medicine“ na lékařské fakultě Brownovy univerzity, Alyson J. McGregor, ve své knize právě na tento chybný předpoklad upozorňuje. „[Sex Matters](#)“ proto informuje ženy o jedinečnosti jejich těla, o výzvách, jimž v lékařském systému, zaměřeném na muže, čelí, i o krocích, které mohou ony samy podniknout.

Mužské právo. Jsou pravidla neutrální?

Kniha „[Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?](#)“ autorského kolektivu pod vedením

Kateřiny Šimáčkové, Barbary Havelkové a Pavly Šponďrové, je příspěvkem do debaty o tom, zda má současné nastavení našeho právního řádu stejné dopady na ženy i muže. Původně to byli jen muži, kdo ovlivňoval obsah společenských i právních pravidel. Ženy nemohly volit ani studovat, a i poté, co tyto možnosti získaly, muži měli a často stále drží většinu rozhodovacích pozic, z kterých dále obsah práva vytvářejí. Jednotlivé texty v knize proto na konkrétních případech poukazují na to, jaké negativní důsledky může mít aktuální právní úprava i praxe na životy žen (nebo mužů, a to nejen těch, kteří nesplňují tradiční představu o své roli v rodině a společnosti). Kniha vyjde příští měsíc, už nyní si ji ale můžete objednat.

KE ZHLÉDNUTÍ

Kathy Sullivan: První člověk na světě, který byl ve vesmíru i na nejhlubším místě planety

Bývalá astronautka a vědkyně Kathy Sullivan, která se v roce 1984 stala první Američankou ve volném vesmíru, si připsala další prvenství – sestoupila v ponorce na dno Mariánského příkopu. Je tak prvním člověkem na světě, který byl ve vesmíru a zároveň na nejhlubším známém bodě planety. Co si o svém počínu myslí sama Sullivan? „Myslím, že je přímo magické, že díky vynalézavosti a technické zdatnosti můžeme dostat naše těla na místa, kde nemáme co dělat.“ Reportáž o jejím úspěchu si můžete pustit [zde](#).

AKTUALITY

Webinář Komunity pro změnu: Nevědomé předsudky v akademické sféře

Dle dostupných výzkumů je neočekávanější vlastností vedoucích osob asertivita. Věděli jste ale, že ženy, které se nechovají asertivně, nejsou vnímány jako správné lídryně, zatímco ty, které ano, jsou zase považovány za příliš agresivní? Tento druh předsudků či stereotypů může být zcela nevědomý. Na to, jak vznikají a co proti nim dělat, se zaměřily koordinátorky

naší Komunity pro změnu. V jejich webináři s názvem Genderové předsudky se nejprve věnují neuvědomovaným předpojatostem a stereotypům obecně. Dozvíte se tak mj. například to, proč předsudky máme a co s nimi můžeme dělat. V druhé části vám pak poskytnou informace o důsledcích nevědomých předsudků a tipy na jejich odhalení.

Přes překážky s Alicí Valkárovou: Brunch s předsedkyní Grantové agentury ČR a začínajícími vědkyněmi

Podíl žen ve vědecké profesi v České republice patří mezi nejnižší v Evropské unii. Početní oslabení žen ve výzkumu je jedním z mnoha projevů genderové kultury v české vědě, která je historicky přizpůsobena mužským životním cestám. V konečném důsledku pak vědecká kariéra mužů často vypadá jako sprint na 100 metrů, zatímco pro ženy jde spíše o překážkový běh, v němž se cílová rovinka neustále

vzdaluje. Tuto metaforu potvrzuje dění posledních měsíců, kdy následky pandemie koronaviru hůře zasáhly právě ženy, a to kvůli jejich pečovatelským povinnostem. Přijďte s námi a předsedkyní Grantové agentury ČR doktorkou Alicí Valkárovou diskutovat o překážkách, které nastala situace vědeckým pracovnícím přinesla, a o opatřeních, jež jednotlivá pracoviště zavedla či zavést měla. Brunch se uskuteční 18. 8. od 9.00 do 12.00 hodin v dejvické Vile Lanna.

SWG GRI: Potřebujeme více talentovaných lidí

European
Research Area

Jako vstup pro nadcházející sdělení ERA zveřejnila Stálá pracovní skupina pro gender ve vědě a inovacích dne 26. května stanovisko, v němž shrnula své důvody pro nutnost dalších kroků na podporu genderové rovnosti v Evropském výzkumném prostoru. Dvě hlavní priority pro SWG GRI jsou: 1) gender musí zůstat prioritou Evropského výzkumného prostoru s novým důrazem na intersekcionalní perspektivu a 2) institucionální změna musí zůstat hlavním přístupem k reformě institucí výzkumu a vysokoškolského vzdělávání. V tomto ohledu SWG GRI požaduje revizi požadavků Charty a Kodexu a požadavků HR Excellence in Research Award. SWG GRI také požaduje posílení integrace, koordinace a mainstreamingu genderové rovnosti do dalších priorit ERA. SWG GRI rovněž požaduje konkrétní opatření a kroky k boji proti genderově podmíněnému násilí v akademickém prostředí. A konečně, SWG GRI zdůrazňuje potřebu integrovat genderový rozměr do výzkumu a inovací, zejména do klíčových oblastí Green Deal, digitalizace a umělé inteligence.

Víte o něčem zajímavém, o čem bychom podle vás měly v newsletteru informovat? Napište nám na nkc@soc.cas.cz

NEWSLETTER červen 2020

Měsíčník newsletter vydává Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.
ISSN 1801–7339.

Newsletter vychází s podporou grantu Inter-excellence LTI17013 a podporou RVO 68378025_Rozvoj
výzkumné organizace_ SOÚ AV ČR

Adresa redakce: Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce: NKC – gender a věda

Korektury: Alena Orten

K odběru newsletteru se lze přihlásit na webových stránkách www.genderveda.cz

Sledovat nás můžete také na sociálních sítích:

